

Araştırma Makalesi

Başvuru: 15.11.2021

Kabul: 26.11.2021

Atıf: Cırdı, Rumeysa ve Zehni Özmen. "Toplumsal Tabakalaşma ve Amatör Savunma Sporuna İlişkinine Bourdieücü Bir Yaklaşım: Kayseri Örneği," *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı:16 (Aralık 2021): 203-222.

Toplumsal Tabakalaşma ve Amatör Savunma Sporuna İlişkinine Bourdieücü Bir Yaklaşım: Kayseri Örneği¹

Rumeysa Cırdı²

ORCID: 0000-0003-4347-0451

Zehni Özmen³

ORCID: 0000-0003-4587-8987

Öz

Çalışma, bir tüketim pratiği haline gelen "spor" olgusunun toplumsal tabakalaşmayı nasıl ve ne yönde biçimlendirdiğine odaklanmaktadır. Buradaki amaç; amatör olarak bir savunma sporu icra eden bir sporcunun spor aracılığıyla toplumsal tabakalaşma sistemindeki konumuna dair bakışını Pierre Bourdieu'nün alan, sermaye ve habitus kavramlarını dikkate alarak anlamaya ve keşfetmeye çalışmaktır. Çalışmada, Kayseri ilinde bir savunma sporunu amatör olarak icra eden sporcuların habitusları ve sermayeleri derinlemesine analiz edilmiştir. Bu noktada Muay Thai, Taekwondo, boks ve kick boks savunma sporu branşı ile ilgilenen toplamda 12 kişi ile görüşülmüştür. Kişilerin cinsiyeti ve savunma sporları branşlarının eşit dağılımı göz önüne alınmaksızın bir savunma sporunda faaliyette bulunan sporculara erişebilmek temel kıstas olmuştur. Buradan hareketle 18 yaş üzeri; 2 kadın ve 10 erkek sporcu ve antrenör ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen veriler ışığında, Kayseri ilinde amatör olarak bir savunma sporunu icra eden sporcular alt sınıfta sosyalleşmişlerdir. Bu bağlamda sporcular faaliyette buldukları sporları elde edecekleri ekonomik sermayeyle toplumsal tabakalarından bir "kaçış" olarak görmektedirler. Ülkemizde savunma sporunun bir sektör haline gelememesinden kaynaklı olarak bu kaçış, spor aracılığıyla elde ettikleri güç ile bağlantılı iş fırsatları olmuştur.

Ahahtar Kelimeler: Spor, Toplumsal Tabakalaşma, Amatör, Alan, Sermaye, Habitus.

A Bourdieusian Approach to Relationship between Social Stratification and Amateur Defense Sport: Example of Kayseri

Abstract

The study focuses on how and in what way the phenomenon of "sports" which has become a consumption practice, shapes social stratification. The aim of this is to try to understand and explore the point of view of an athlete who plays a defense sport as an amateur in Kayseri regarding his position in the social stratification system by considering Pierre Bourdieu's concepts of field, capital and habitus. In the study, the habitus and capital of the athletes who play a defense sport as an amateur in Kayseri were analyzed in depth. At this point, a total of 12 people who are interested in Muay Thai, Taekwondo, boxing and kickboxing sports were interviewed. Without paying attention to the gender of the people and the equal distribution of the branches of martialarts, reaching the athletes who play a defense sport has been the main criterion. From this point of view, over the age of 18; interviews were held with 2 female and 10 male athletes and trainers. In the light of the data obtained as a result of the study, the athletes who played defense sports as amateurs in Kayseri have been socialized in the lower class. In this context, athletes see the sports they are active in as an "escape" from their social strata through the economic capital they will acquire. Since the defense sport has not become a sector in our country, this escape has been job opportunities for them related to the power they have obtained through sports.

Keywords: Sport, Social Stratification, Amateur, Field, Capital, Habitus.

1 Haziran 2021'de kuramsal kısmının yazılmaya başlandığı, Eylül ayı içerisinde saha çalışmalarının bir aylık süre ile yürütüldüğü, yazım aşaması tamamlansa da yayın aşamasına henüz gelmeyen ve danışmanlığını Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Dr. Öğretim Üyesi Zehni ÖZMEN'in yaptığı; Toplumsal Tabakalaşma Bağlamında Amatör Savunma Sporcularında Sosyal Hareketlilik: Kayseri Örneği başlıklı yüksek lisans tez taslak çalışmasının bir bölümünden oluşturulmuştur içeriktir.

2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. rumeysacrd@gmail.com

3 Dr. Öğretim Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. zehni@erciyes.edu.tr

Giriş

Araştırmanın Konusu

Oyunu insan hayatının vazgeçilmez bir unsuru olarak nitelendirmek mümkündür. Kimileri eğlenmek, kimileri vakit geçirmek, kimileri de yaşamsal enerjilerinin fazlasını bir şekilde aktarabilmek adına oyuna yönelmiştir. Bu bazen barınma beslenme gibi ihtiyaçların karşılanması amacıyla hayatta kalabilmeye bazen de tapınma, adak gibi ritüelleri içerisinde barındıran dinî eylemlere yönelik olmuştur. Fakat bu yönde gerçekleştirilen bütün eylemler kuraldan, sistematiklikten tamamen uzak olmuştur. Hatta insanlar bu eylemlerinin ileride “spor” adı verilen kavramın temellerini oluşturacağından bihaberdirler. Sanayi Devrimi’ne değin uzanan bu süreçte oyunun; halk ve yönetici sınıf arasında biçim ve içerik yönünden de farklılık göstermesi hem sistematik olmasının hem kurumsal bir nitelik kazanmasının önüne geçmiştir. Fakat Sanayi Devrimi’nin tüm alanları etkileyen yapısı ortaya çıkan yeni sınıf anlayışı ile oyunlarda da kendisini göstererek günümüz spor branşları ve anlayışı şekillenmeye başlamıştır.⁴

Sanayi Devrimi’nin ortaya çıkardığı makineleşme, uzmanlaşma, kentleşme, “refah” seviyesinin artışı yeni bir sınıf anlayışını beraberinde getirmiştir. Marx’tan hareketle temel olarak burjuva ve proletarya olarak adlandırılan bu iki temel sınıf üretim merkezli oluşturulduğu için o dönem spor da bir “üretim” aracı haline gelmiştir. Hangarların, fabrikaların yanlarına küçük çaplı spor kompleksleri açılarak işçilerin “refah” düzeylerinin artışı ile boş zamanlarını değerlendirme fikri üretim adına olumlanarak spor aracılığıyla teşvik edilir hale gelmiştir. 20. yüzyılla birlikte üretim odaklı anlayışın yerini tüketim odaklı anlayış almaya başlamıştır. Teknolojik gelişmenin de etkisiyle “çalışan” kesim “boş zamanını” değerlendirebilmek, işin verdiği yükten arınmak adına tüketime yönelmiştir. Kişi tüketerek birey olabilmekte, kimliğini tükettiği nesnelere üzerinden şekillendirmektedir. Böylece sınıflar birbirlerine benzemeye başladıkça ait oldukları sınıfları simgeleştirmek veya o sınıfa ait olmadıklarını göstermek, ‘ayrışmak’ adına tüketici eylemlerde bulunmuşlardır. Spor da bu eylemin bir karşılığı olarak vücut bulan unsurlardan etkilenmiştir.

Çalışmanın çıkış noktasını Loïc Wacquant’ın “Ruh ve Beden Acemi Bir Boksörün Defterleri” adlı kitabı oluşturmaktadır. Kitap, bedeni bir inceleme ve bilgi taşıyıcısı olarak kabul ederek boks eylemsel düzeyde sosyolojik anlamda keşfetmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla Chicago’nun siyah Amerikan gettosunda bir boks kulübünde deneyimlenen boksun, o toplum için toplumsal ve simgesel değerleri açığa çıkarılmıştır. Buradan hareketle, bu çalışma bedeni bir araç olarak ele alıp amatör savunma sporunun toplumsal tabakalaşma ile ilişkisini Kayseri ili özelinde Pierre Bourdieu’nün alan, sermaye ve habitus kavramları ışığında anlamaya çalışmaktadır.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Çalışmanın literatür açısından iki temel önemi bulunmaktadır. Birincisi sosyoloji yazınında sınırlı olarak ele alınan spor alanına yönelik gerçekleştirilmesi ve sporcuların hayat hikâyelerine odaklanarak gündelik yaşamdan bağımsız bir sosyolojinin yapıl(a)mayacağına örnek teşkil etmesi, ikincisi amatör savunma sporu ve tabakalaşma ilişkisine yönelik kuramsal ağırlıklı çalışmalar mevcutken nitel araştırmaya yönelik çalışmanın Türkiye özelinde kısır kalmasıdır. Spor ve tabakalaşma ilişkisinde kuramsal yönde Pierre Bourdieu ve bu çalışma açısından özellikle “Ayrım” eseri önem arz etmektedir. Çalışmanın Loïc Wacquant’tan sonra sahaya

4 Daha fazla bilgi için bkz. Ahmet Talimciler, *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporuna* (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2010).

yönelik referansını ise Türkiye özelinde Murat Yüksel'in yayımlanmamış doktora tezi "Sosyal Tabakalaşma ve Spor İlişkisi: İstanbul Örneği"⁵ oluşturmaktadır. Yüksel bu çalışmasında, alt, orta ve üst tabakanın sportif eğilimlerini İstanbul ili özelinde nicel araştırma yöntemi kullanarak incelemiştir. Bu çalışmanın Yüksel'in çalışmasından ayrılan yönü ise hem araştırma yönteminin farklı olması hem de belirgin bir branşa yönelik olmasıdır. Yanı sıra tabakalaşma boyutunu hem anlam karmaşıklığını önlemek hem de çalışmanın konu ve amacını doğru bir şekilde ortaya koyabilmek adına Pierre Bourdieu'nün tabakalaşma teorisi ele alınarak gerçekleştirilmesi bakımından da ayrı bir nitelik taşımaktadır.

Çalışmanın önemli bir boyutunu da özellikle savunma sporu alanında amatörlükten profesyonelliğe yükselebilmiş ya da amatör aşamada kısmen de olsa adını duyurabilmiş sporcuların var olduğunun bilinmesi oluşturmaktadır. Bu duruma dünyaca ünlü boksör⁶ Muhammed Ali örnek verilebilir. Amerika'nın güney kentinde boyama ve tabela işleriyle uğraşan bir babanın ve ara sıra hizmetçiliğe giden bir annenin evladı olarak dünyaya gelen Ali'nin alt tabakadan geldiği aşikârdır. Ali Afro-Amerikalı kimliğine rağmen bu durumu kendisi için tersine çevirerek tüm dünyada politik ve dinî bir ikon haline gelen, milyonlarca para kazanıp ringlerde aranan bir sporcu haline gelmiştir.⁷ Ülkemizde ise "Boğaz'ın Boğası" olarak ünlenen Sinan Şamil Sam boksun temsilcisi olmuştur. Almanya'dan Ankara'ya uzanan bir hikâyeye sahip olan Sam'ın ise boksa başlamasının altında mahalledeki kadınları korumak için dövüşebilmek yatmaktadır. 1999 yılında dünya şampiyonu olup profesyonel boksa adım atsa da Ankara'nın gettolarında yaşamını yitirmiştir.⁸

Buradan hareketle bu çalışmada, sporcuların sahip olduğu habitus ve sermaye biçimlerinden hareketle tabakalaşma sisteminde sınıfsal yapıdaki yerleri ve faaliyette buldukları spora bakışları anlaşılmasına çalışılmıştır. Spor yapıyor olmak nasıl bir kaçış sağlar? Kendini sahip olunan sermayeler üzerinden nasıl gösterir? Toplumsal tabakalaşmadaki yeri nedir ve bunu nasıl üretir? sorularına cevap aranmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma anlama ve keşfetmeye dayalı bir nitelik taşıdığı için nitel araştırma yöntemi esas alınmıştır. Tüm dünyayı etkisine alan salgından ötürü -COVID-19- hem araştıran hem de araştırılan sağlığı ön plana alınarak, sporcularla derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiş ve katılımlı gözlem tekniği uygulanmıştır. Derinlemesine görüşme kapsamında araştırmanın konusunu açık ve anlaşılır şekilde ortaya koyabilecek odak araştırma sorusu ile 3 alt araştırma sorusu şekillendirilmiştir.⁹ Araştırılan konunun ilgili boyutlarını içeren araştırma sorularına yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur.¹⁰ Araştırmanın amacı dâhilinde uygun veri çeşitliliği sağlamak adına amaçlı örnekleme ve amatör savunma sporcularına kolay erişim sağlayabilmek adına kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak çalışmanın örnekleme belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Muay Thai, Taekwondo, boks ve kick boks savunma sporu branşı ile ilgilenen toplamda 12 kişi

5 Daha fazla bilgi için bkz. Murat Yüksel, "Sosyal Tabakalaşma ve Spor İlişkisi: İstanbul Örneği" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012).

6 Çalışmada savunma sporlarından boks örneğinden hareket edilmesinin sebebi; çalışmanın amacına uygun yaygın örnekleri bünyesinde barındırmasından kaynaklanmaktadır.

7 Daha fazla bilgi için bkz. Richard Durham, *En Büyük Benim! Muhammed Ali Hayat Hikâyem* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002).

8 Daha fazla bilgi için bkz. TRT Belgesel, "Ve Sonra: 6. Bölüm Boğaz'ın Boğası" erişim: 14.10.2021, https://www.youtube.com/watch?v=lrrgJJPY_S4

9 Daha fazla bilgi için bkz. Ek 1.

10 Görüşme formunda kullanılan sorular, araştırma sorularının altına eklenmiştir.

ile görüşülmüştür. Kişilerin cinsiyeti ve savunma sporları branşlarının eşit dağılımı göz önüne alınmaksızın bir savunma sporunda faaliyette bulunan sporculara erişebilmek temel kıstas olmuştur. Buradan hareketle 18 yaş üzeri; 2 kadın ve 10 erkek sporcu ve antrenör ile görüşme gerçekleştirilmiştir. 6 erkek sadece antrenörlük yaparken, 1 erkek hem antrenör hem öğrenci, 1 erkek hem antrenör hem milli sporcu, 1 erkek hem milli sporcu hem beden eğitimi öğretmeni ve 1 erkek hem milli sporcu hem öğrencidir. 2 kadından 1'i milli sporcu ve öğrenciyken, diğeri eski milli sporcu ve öğrencidir.¹¹ Görüşmelerden dördü salgın koşullarına uygun bir şekilde hem alanı tanıyabilmek hem de antrenmanlardan notlar alabilmek adına spor salonlarında yüz yüze gerçekleştirilirken, sekizi ise salgın kısıtlamalarından ötürü online olarak gerçekleştirilmiştir. Online ve yüz yüze görüşme sürecinde veri kaybını önlemek adına izin dâhilinde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler sonrasında ses kayıt cihazı ile elde edilen veriler çözümlenmiştir. Çözümlenen verilerin özgün biçimlerine sadık kalınmış, bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılarak betimsel bir yaklaşım izlenmiştir. Betimsel analiz yöntemi ile elde edilen bulgular ayrı bir başlık altında değerlendirilmek yerine metin içinde kullanılarak analiz edilmiştir.¹²

1. Alan

“Oyunu kurallarına göre oynayalım” yargısını çok sık duyarız. Hatta gündelik hayatımızda da yeri geldiği zaman kullandığımız yargılardan bir tanesidir. Ama biz hangi oyundan ve hangi kurallardan bahsetmekteyizdir ya da bu yargıda hangi oyundan ve hangi kurallardan bahsedilmektedir? Oyun, gerçekten yaygın bilinen anlamıyla mı kullanılmakta yoksa mecazlarla yüklü bir anlam ilişkisini mi karşılamaktadır? Bakıldığı zaman saklambaç da bir oyun, bir futbol maçı ya da bir boks müsabakası da. Pek dramatik olarak karşılanırsa da “Hayat da bir oyun” aslında. İnsani ilişkilerimiz, tercihlerimiz, yaşam biçimimiz bir oyun. Bir kişi ile yeni tanıştığımızda oyun oynamaz mıyız? Birbirimizden saklanırız, nezaket kurallarına uymaya çalışırız. Bir imaj yaratmaya, bir güç ilişkisi kurmaya çalışırız. O an alan kendimizdir, insandır. Kurallar bellidir. Karşındakine nazik davran, hitap cümlelerine dikkat et, sahip olduğun kişisel ya da karakteristik özelliklerini doğru aktar. İşte tam bu noktada ezenden ve ezilenden oluşan hiyerarşik bir düzen başlar. Söylemler, kılık kıyafet, jest ve mimikler oyunun bir parçası olmaya başlar. “Ben de varım” mücadelesi ile devam eder. Fiziksel, bedensel, bilişsel, kültürel bütün kartlar ortaya çıkartılır. Telefonunun markası, okuduğun okul, giydiğin ceketin kumaşı, kullandığın dil, içtiğin kahve türü ve dahası bu kartların içeriğini oluşturur. Tabii bu kartlar gelişigüzel oyuna sürülmez. Hepsinin bir yeri ve zamanı vardır. Mücadele kazanılmak isteniyorsa doğru hamleler yapılmalıdır. Buradan hareketle Pierre Bourdieu “alan” kavramını açıklarken oyun metaforunu kullanır. “Alanların her biri kendi iç mantığı ve değer potansiyeline sahip olduğu için, her bir alanın işleyişinde, sosyolojik belirleyiciliğe sahip olan ‘oyunun kuralları’ söz konusudur.”¹³

Bourdieu’ye göre alanı alan yapan; oyunun varlığının sebebi ve sonucu olarak nitelendirilebilecek “kollektif katılım”dır.¹⁴ Alan, bir oyundan oluşur ve bu oyunun kurallarına göre ve yeterli sayıda kişi ile oynanması gerekmektedir. Bu anlamda alanın mücadeleye, rekabete ve çıkara dayalı özellikler taşıdığı unutulmamalıdır.

11 Daha fazla bilgi için bkz. Ek 2.

12 Daha fazla bilgi için bkz. Belkıs Kümbetoğlu, *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2017).

13 Âdem Palabıyık, “Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Üzerine,” *Liberal Düşünce* 16, (2011): 136.

14 Aktaran; Barışcan Kaya, “Beğeni Tercihleri Üzerinden Kültürel ve Sınıfsal Farklılıklara Pierre Bourdieu Perspektifinden Bakmak: Denizli Kentinde Orta Sınıflarda Kültürel Farklılıkların Yansımaları” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale

Alanlar; malların, hizmetlerin, bilginin ya da statünün üretildiği, dolaşıma girdiği ve temellük edildiği arenaları ve aktörlerin bu farklı sermaye türlerini biriktirip tekellerine alma mücadelesinde işgal ettikleri rekabete dayalı konumları ifade eder. Alanlar, özgül sermaye tipleri ya da sermaye bileşimleri etrafında düzenlenmiş, yapılanmış mekânlar olarak düşünülebilir.¹⁵

Bu doğrultuda alanı, Bourdieu'nün sermaye olarak tanımladığı ve o sermayelere sahip olabilmek adına mücadelelerin geçtiği mekânlar olarak tanımlamak mümkündür.

Sosyoloji yazınında alan, kimi zaman gerçek bir kurumu kimi zaman içinde bulunulan bir konumu ifade eder. Bourdieu'nün 'nesnel konumlar seti' olarak tanımladığı alan, ekonomi, sanat, politika, eğitim gibi kazanımları içerir ve bu kazanımlar için bireyler çıkarları doğrultusunda alanda mücadele içerisine girerler.¹⁶ Dolayısıyla burada karşımıza eğitim, ekonomi, siyaset, spor gibi toplumsal kurum olarak bildiğimiz fakat Bourdieu'nün ifadesi ile "alan" olarak nitelendirdiği kavram karşımıza çıkmaktadır.

Bir alan, yapılanmış bir toplumsal uzamdır, bir kuvvetler alanıdır –ezenler ve ezilenler vardır, bu uzamın içinde etkiyen düzenli, sürekli, eşitsizlik münasebetleri vardır-, ama bir yandan da bu kuvvetler alanını dönüştürmek ya da korumak için verilen mücadelelerin alanıdır. Bu evrende herkes, başkalarıyla sürdürdüğü rekabet içinde, elinde tuttuğu ve alan içindeki konumu, dolayısıyla da izleyeceği stratejileri tanımlayan kuvveti (görece) devreye sokar.¹⁷

Alanlar kurumların arasında olabileceği gibi kurumların kendi içinde de olabilir. Dahası alanlar içerisindeki konumları temsil eden kurumları da içine alabilir.¹⁸ Örneğin savunma sporlarını sporun içerisinde bir alan olarak kabul etmek mümkünken, Muay Thai'de savunma sporu içerisindeki bir alan olarak nitelendirilebilir. Bu doğrultuda alan, içerisine kurumu da alarak geniş bir anlam yelpazesi sunmaktadır.

Genel kabulden hareketle sporu da bir alan olarak ele almak mümkündür. Bunun gerekçelerini ise şöyle açıklayabiliriz: Birincisi, sporcular kendilerini kanıtlayabilmek adına bireysel ya da takım sporları aracılığıyla kendinden olmayanla –rakip- mücadele eder. İkincisi, sahip oldukları fiziksel, kültürel ve sosyal sermayeleri ile konumlarını belirlerler. Üçüncüsü, bu sermayelerini kullanarak sporu amatör spordan profesyonel spora taşıyıp başta ekonomik olmak üzere sosyal sermayelerini de geliştirerek konumlarını korumaya ya da değiştirmeye yönelik strateji izlerler. Son olarak da buldukları alan içerisinde mücadeleye devam edebilmek için "oyunu kurallarına" göre oynarlar. Buradan hareketle alanın belirli yapısal özelliklerinin olduğunu söylemek mümkündür.

Aktörler, alanda neyin değerli kabul edileceğini belirlemek için mücadele ederler. Başka deyişle, *alanlar meşruiyet mücadelesi* arenalarıdır... İkincisi, *alanlar sermaye tipine ve miktarına dayalı hâkim ve tâbi konumların yapılanmış mekânlarıdır*. Bourdieu, alanlardaki konumların, o konumları işgal edenlerin kişisel özellikleriyle değil, ilgili sermaye biçimlerinin eşitsiz dağılımıyla belirlendiğini ısrarla vurgular. Üçüncüsü, *alanlar aktörlerce özgül mücadele biçimleri dayatır*. Dördüncüsü, *alanlar, önemli bir ölçüde, kendi içsel gelişme mekanizmalarıyla yapılırlar* ve böylece dışsal çevreden bir dereceye kadar özerklik kazanırlar. Dahası spor pratiklerinin bir alan olarak kabul ettiğimiz spor kurumu içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Ancak o zaman spor pratiği anlamlı hale gelebilmektedir. Pratikler, *alan* adı verilen yapılandırılmış çatışma arenalarında hayata geçer.¹⁹

Üniversitesi, 2018), 32.

15 David Swartz, *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*, çev. E. Gen. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 167.

16 Derek Layder, *Sosyal Teoriye Giriş*, çev. Ü. Tatlıcan. (İstanbul: Küre Yayınları, 2014), 334.

17 Pierre Bourdieu, *Televizyon Üzerine*, çev. T. Ilgaz. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), 46-47.

18 Aktaran; Swartz, *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*, 171.

19 Swartz, *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*, 174-179, 22.

Alan, ancak o habitusa sahip bireylerin oluşturduğu konfigürasyonlarla işlerlik kazanabilmektedir. “Alanların işleyebilmesi için, belirli alanlara yatırım yapma imkânlarını ve arzusunu sağlayacak uygun habituslara sahip failerin olması gerekir. Alanlara yeni katılanlar ilk giriş bedelini ödemek zorundadırlar, oyunun değerini kabul etmek ve o oyunun nasıl oynanacağını bilmek de buna dâhildir.”²⁰ “Anlamak, önce, kendisiyle ve kendisine karşı yaratıldığımız ‘alani’ anlamaktır.”²¹ Dolayısıyla Pierre Bourdieu’nün sözünden hareketle alanı, alandaki faileri anlamak ve tanımak gerekmektedir.

1.1. Bulgular ve Tartışma

Savunma sporları el ve ayak formülasyonları kullanılarak yapılan bireysel bir spordur. Rakibe karşı hızlı düşünebilmeyi, akıllıca davranabilmeyi ve yerinde harekete geçebilmeyi gerektirir. Bu nedenle sporcu ilk önce kendini daha sonra rakibini tanımayı öğrenmelidir. Aslında bir sporcu, sporcu habitusuna sahip olmalıdır. Ringde var olabilmek bunu gerektirmektedir. “Herhangi bir alanın işleyebilmesi için, söz konusu alana has belirli birtakım mücadele nesnelere varlığı ile oyunun ve mücadele nesnelere doğasına içkin kuralları bilen ve ikrar eden habituslarla donanmış, oyuna katılmaya ziyadesiyle hevesli failerin varlığı gereklidir.”²² Görüşmecilerden Taekwondo milli sporcu Enes (erkek, 24, beden eğitimi öğretmeni) bu durumu şöyle anlatmaktadır:²³

Annem Taekwondo büyükler Dünya, babam da Avrupa şampiyonu. Ben doğar doğmaz sporcu doğdum diyebiliriz. Küçüklükten beri sanki herkes spor yapıyormuş gibi hissettim. Aklımda da başka savunma sporu olmadı. Annem ve babam antrenör olduğu için onların yanında gide gele, çocukken antrenman yapmasam bile Taekwondo ile bir bütündüm. Belli bir yaşta sonra Taekwondo’ya başlamam icap etti. Daha doğrusu ben başka bir branş bilmiyordum (kişisel görüşme, 16.09.2021).²⁴

Diğer bir görüşmeci boks antrenörü Mustafa (erkek, 29, antrenör) ise şöyle aktarmaktadır:

Biz dört erkek kardeşiz. Dördümüz de boksörüz, aileden geliyor. Ama aileden gelmesinin sebebi, mahalle faktörü var. Yani büyüdüğümüz mahalle eski mahalleler, hani gecekonda mahalleleri oluyor ya öyleydi. Orada abilerim falan vardı, onlar yapıyordu yani mahallenin geneli yapıyordu ve mahalle biraz dövüşçü mahalleydi. Suç oranı da yüksekti diyeyim. Öylelikle başlamış olduk yani aileden (kişisel görüşme, 17.09.2021).

Görüşmecilerden Enes’in ve Mustafa’nın ifadesinden de hareketle Taekwondo ve boks yapmaya başlamaları içlerine doğup büyüdüğü habituslarından kaynaklanmaktadır. O şekilde toplumsallaştıkları ve spora karşı yatkınlıklarını o şekilde kazandıkları için alanın kurallarına bizzat hâkim olarak mücadeleye başlamışlardır.

Alana dâhil olduğun an mücadeleyi kabul etmişsin demektir. Eldeki sermayelerini –kozlarını- ve konumunu güçlendirmek ya da korumak gerekmektedir. Amatörlükten profesyonelliğe geçiş aşaması da bu noktada sağlanmaktadır. Eldeki kozlarına göre ya amatör milli sporcu olarak kalırsın ya da kozlarını doğru hamlelerle oyuna sürerek profesyonel aşamaya gelip mücadeleyi devam ettirirsin. “... Bir sportif pratiğin meşru

20 Swartz, *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi*, 179.

21 Aktaran; Kaya, “Beğeni Tercihleri Üzerinden Kültürel ve Sınıfsal Farklılıklara Pierre Bourdieu Perspektifinden Bakmak: Denizli Kentinde Orta Sınıflarda Kültürel Farklılıkların Yansımaları,” 30.

22 Pierre Bourdieu, *Sosyoloji Meseleleri*, çev. F. Öztürk, B. Uçar, M. Gültekin ve A. Sümer. (Ankara: Heretik Yayınları, 2016), 138.

23 Görüşmeciler isimlerinin kullanılmasını istemediği için onlara takma isim verme gereği duyulmuştur. Bundan sonra metinde geçecek görüşmeci isimleri aksi belirtilmedikçe takma isimlerdir.

24 Görüşmecilerin görüşlerinin konuşma dili yerine Türkçe yazım ve dil bilgisi kurallarına uygun olacak şekilde aktarılmasına gayret edilmiştir.

biçimleri veya yapılmasının koşullarına dair (bütçe sağlanması, malzeme, saha vs.) çatışmalar, neredeyse her zaman, alanın kendi mantığındaki toplumsal farklılıkları yansıtır.”²⁵ Görüşmecilerden antrenör ve yüksek lisans öğrencisi Onur (erkek, 25, boks antrenörü) şöyle ifade etmiştir:

Ben çok fazla torpil ya da başkasının önerisiyle milli takıma çağrılanlar gördüm. En çok zoruma giden en çok üzüldüğüm noktalar bunlardı. Dövüş sporları zaten aşırı derece de bahisin *döndüğü noktalar*. Bahisi de zaten zengin kesim, ‘elit kesim’ diyorlar kendilerine onlar döndürüyor. Beni mesela etkileyen kısım, en zoruma giden kısım eldivenimin olmaması, boks eldivenimin. Zamanında zorluklarla bir boks eldiveni alabiliştim. Mesela o eldiven hala durur. Maddi imkânsızlıklar beni en fazla etkileyen nokta (kişisel görüşme, 21.09.2021).

Görüşmecilerden milli sporcu ve antrenör Alp (erkek, 31, Muay Thai antrenörü) ise şu noktaya değinmektedir:

Mesela amatörde pişmemiş adamlarda profesyonelde çok dövüşüyor. Organizatör kendi sporcusunu dövüştürüyor. Mesela İstanbul’da bir maç oluyor. Adam tutuyor bir saatçiyi alıyor, zenci saatçiyi 5-10 milyar parasını veriyor ‘Ben bununla dövüşmek istiyorum’ diyor. O da kabul ediyor. Saçmalık başka bir şey değil. Sırf prestij sağlamak için bunu yapıyor. Orada da fotoğrafını falan çekiyorlar. Bir salon açıyor, fotoğraflarını da oraya doluruyor. Maç alamamış bir insan salon açıyor (kişisel görüşme, 06.09.2021).

Yeterli desteği göremeyen milli sporcular pes edip başka alanlara yönelebilmektedir. Daha çok subay, polis, asker, öğretmen olma yolunda ilerleme sağlamaktadır. Burada sporcular ya yeterince sermaye kazanamamışlardır ya da alandaki hiyerarşik düzene yenik düşerek mevcut sermayelerini açığa çıkaramamışlardır.

Alanda failer ve kurumlar bir mücadelenin tarafı konumundadırlar; sahip oldukları farklı seviye ve türdeki güçlerle, söz konusu oyun alanının kurucu kurallarına uygun biçimde, oyunda mücadele nesnesi konumunda olan belirli birtakım kazançları ele geçirmek için mücadele ederler. Alanın hâkimi olan taraf, işlerin kendi çıkarına uygun gitmesini sağlamak için kullanabileceği araçlara sahiptir. Ancak, tahakküm altında olanların direnişini de hesaba katmak durumundadır. Bir alan, egemenler, tahakküm altındakilerin direniş araçlarını ve dirençlerini tamamen yok etmek için kullanabilecekleri araçlara sahip oldukları zaman aygıt dönüşür; yani alt düzeydeki papazların, aktivistlerin, işçi sınıfının vs. tahakküme boyun eğmekten başka çareleri olmadığı zaman, tüm eylem biçimleri tepeden inme olduğunda ve tahakkümün etkileri, alanı tesis eden mücadeleyi ve diyalektiği ortadan kaldırdığında.”²⁶

Böylece alan olarak kabul ettiğimiz spor, sporcular açısından “çaresizlik” yansıtmaya başladığı, mücadeleyi ortadan kaldırdığı an aygıt dönüşmektedir. Yani spor onlar için bir hobi olmaktan öteye gidemez hale gelmekte, başka alanlarda mücadele etmeye başlamalarına kaynaklık etmektedir. Milli sporcu ve antrenör Can (erkek, 23, boks antrenörü) bunun en güzel örneklerindedir:

Hayatım boyunca boks yapacağım fakat bütün geleceğimi bundan kazanacağım diye bir durum yok. Bizim ülkemizde zaten bu mümkün değil. Bizim ülkemizde profesyonel boks yok. O kadar iyi paralar kazanamayız. O yüzden illaki başka bir meslek elde etmek zorundayız. Maaşlı bir işim olsun istiyorum (kişisel görüşme, 16.09.2021).

Görüşmecilerin profili temelde milli sporcu ve antrenör olarak şekillendiği için sadece antrenör olanlar ya da hem milli sporcu hem antrenör olanlar bir spor salonunda ücretten yüzdelik pay alarak antrenman yaptırılmaktadırlar. Dolayısıyla kendilerine ait bir spor salonu bulunmamaktadır. “Spor salonu açmaya ve o alana sahip olanlar ile rekabete yaklaşımınız nasıldır?” sorusuna şu şekilde yanıtlar vermişlerdir:

Boks antrenörü Mustafa’nın (erkek, 29) yanıtı şöyledir:

25 Pierre Bourdieu, *Ayırım Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, çev. D. Fırat ve G. Berkkurt. (Ankara: Heretik Yayınları, 2015), 309.

26 Bourdieu, *Sosyoloji Meseleleri*, 165.

Şu anda iyi, bir de pandemi süreci var. Ama ileride tabii ki herkes kendi yerini ister. Rekabet de ederim çünkü hem milli sporcu olmanın verdiği bir artı hem de zaman içinde çevre yapıyorsun, insanları tanıyorsun, ismin duyuluyor. Bu önemli bir şey. Sen milli sporcuyken belki kimse bilmiyor ama bu sporu belli bir kesime yaptırdıktan sonra, onlar seni sevdiikten, senin çalıştırma şeklini sevdiikten sonra herkes bir başkasına tavsiye ediyor. Öyle öyle derken çoğalıyor. Belli bir noktadan sonra salon değil hoca için geliyorlar. Çünkü ben Pt'lik (personal trainer) yapıyorum. Birebir ders veriyorum, bizde grup dersi yok. Yani bizde hoca tercihi daha çok oluyor (kişisel görüşme, 17.09.2021).

Muay Thai antrenörü Alp'in (erkek, 31) yanıtı şöyledir:

Çok rahat rekabet ederim çünkü ben onların yaptığından çok çok daha fazlasını yaptım maç olarak da, tecrübe olarak da. Ben 13 senedir birebir bu işin içindeyim. Ringden çıkmış bir adamım. Çünkü çoğu adam ya hayatında hiç maç yapmamış ya da bir maç falan yapmış o şekilde çıkıyor. Benim söylediğim sol direk ile onun söylediği sol direk arasında çok fark olur. Hani bu mütevazılıkla alakalı değil. Bunda mütevazı olunmaz. Çünkü çok gördüm. Onların söylediği kadar benim yumruk yemişliğim, yumruk atmışlığım var. O yüzden kendime güveniyorum (kişisel görüşme, 06.09.2021).

Alanda rekabet edebileceğini düşünen görüşmeciler kendilerini kanıtlamak, gelir elde etmek adına salon açmayı planlasalar da çeşitli etkenler bunun önüne geçmektedir. Kültürel ve sosyal sermayeye sahip olmak yani bu işin eğitimini almak, maçlara çıkmak, dersler vererek çevre edinmiş olmak tek başına yeterli olamamıştır. Bu iki sermayeyi devreye sokacak ekonomik sermayenin zayıflığı alandaki rekabet unsurunun kısır kalmasına dolayısıyla mücadeleye katılmayı engeller duruma getirmektedir.

2. Sermaye

Bourdieu sermayeyi alanda mücadele edebilmek için sahip olunması gereken “kartlar” olarak görmektedir. Kişinin habitusuna bağlı olarak sahiplik ve değişkenlik gösteren sermaye Bourdieu için “... toplumsal eyleyicinin belirli bir toplumsal alana katılımını ve rekabetten doğan özel kazançlar elde etmesini mümkün kılan ve belirli bir toplumsal arenada etkili olan kaynaklar bütünü”dür.²⁷ Bu noktada ilk olarak kültürel, sosyal ve simgesel sermayelerin temelini oluşturan ekonomik sermaye karşımıza çıkmaktadır. “Ekonomik sermaye, en basit tanımıyla, meta ve hizmet üretiminde kullanılacak para ve maddi mallara karşılık gelir.”²⁸ Bourdieu'nün ekonomik sermayeden sonra çalışmalarının diğer önemli ayağını oluşturan kültürel sermaye ise “Diğer sermaye biçimi ise sembolik kaynakların simülasyonu olarak da tanımlanabilecek olan kültürel sermayedir. Bu sermaye biçimi, sahip olanların diğerlerinden üstün gördükleri sembolik ve kültürel değerlerin birikimine tekabül eder. Bu birikim eğitim (bir anlamda sosyalleşme) süreciyle elde edilir.”²⁹ Bu kaynakları okuduğun okul, okuldaki eğitimin içeriği, mezuniyet sonucu elde edilen unvanlar oluşturmaktadır. Bakıldığı zaman ekonomik sermayeye göre içeriği zengin bir nitelik taşısa da ekonomik sermayeye bir dereceye kadar sahip ol(a)mayanların –ekonomik sermaye zayıflığına rağmen kültürel sermaye edinebilmiş birey ve grupların aksine- elde edemeyeceği bir sermaye çeşidine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sermayelerin biriktirilmesinde ve dönüştürülmesinde birbirine muhtaçlık söz konusu olmaktadır. Bu noktada ise kültürel sermayesi yoğun fakat azımsanmayacak ekonomik sermayeye sahip üniversite hocalarından, entelektüellerden oluşan

27 Aktaran; Güney Çeğin, “Gündelik Hayatın Kavranışı için- Pierre Bourdieu'nün Kavramsal Repertuarının Verimlilikleri ve Sınırlılıkları” *Gündelik Hayat Sosyolojisi Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* içinde, ed. Ali Esgin & Güney Çeğin (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2018), 414.

28 Aktaran; Çeğin, “Gündelik Hayatın Kavranışı için- Pierre Bourdieu'nün Kavramsal Repertuarının Verimlilikleri ve Sınırlılıkları,” 415.

29 Aktaran; Çeğin, “Gündelik Hayatın Kavranışı için- Pierre Bourdieu'nün Kavramsal Repertuarının Verimlilikleri ve Sınırlılıkları,” 415-416.

grup karşımıza çıkmaktadır. Bireyler sermaye sahipliğine göre toplumsal yapı içerisinde konumlanarak eylemlerde bulunurlar. Sermayenin biçimi ve hacmi bu konumlanmada önem atfetmektedir çünkü toplumsal tabakalaşmayı sağlayan bu biçim ve hacimdir.

Tabakalaşmaya katkı sağlayan diğer bir sermaye çeşidi ise sosyal sermayedir. Bu sermaye biçimi ise ekonomik ve kültürel sermayenin katkıları ile şekillenen insani ilişkiler ağını temsil etmektedir. Üniversite de ya da şirkette edinilmiş bir arkadaşlık, ticari faaliyetlerde bulunurken kurulmuş ortaklıklar, imza atılmış iş anlaşmaları sosyal sermaye örnekleri olarak verilebilir. Bunu spora uyguladığımızda spor salonunun tercihinden spor alet ve gereçlerinin teminine, menajer seçiminden bir müsabakaya katılabilmeye değin sosyal sermaye işlerlik gösterebilmektedir. Son sermaye biçimi ise ekonomik, kültürel ve sosyal sermayenin bileşiminden ve yansımasından oluşan simgesel ya da sembolik sermayedir. Adının da işaret ettiği üzere “simge”leri üzerinde taşıyan beğenileri ve pratikleri bünyesinde barındırmaktadır.

Buradan hareketle hiçbir sermaye biçimi birbirinden bağımsız değerlendirilemez. Kişilerin alanda mücadele edebilmesini sağlayarak habituslarına uygun toplumsal konumlarını belirlemesinin yanı sıra bu konumu korumak ya da iyileştirmek adına sermaye sahipliği de sağlamaktadır. Bu ise günümüzde daha çok eğitim yoluyla kazanılabilen kültürel sermaye aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Üniversiteden bir meslek sahibi olarak mezun olan birey, ekonomik sermaye özerkliği sağlayarak toplumsal tabakasını değiştirebilmekte ve bu tabakaya uygun pratiklerde bulunabilmektedir. Bu ise akla şu soruyu getirmektedir: Bireyler ya da gruplar toplumsal hayattaki konumlarını korumak ya da iyileştirmek adına bu sermayeleri nasıl etkin hale getirmektedir? Çalışmanın konusu ve amacı bakımından bu sorunun cevabını “spor” oluşturmaktadır.

2.1. Bulgular ve Tartışma

Spor, toplumsal sınıfların beğenilerine göre şekillenen bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda toplumsal sınıflar bedeni, “güç” ve “estetik” merkezli ele alarak sınıfsal ayrışmayı sağlayan spor pratiklerini yapar hale gelmektedir. Kişi sahip olduğu sermayeler ışığında spor faaliyetinde bulunur ki bu durum kişinin spor yapma amaçlarını da etkiler hale gelir.

Sermaye farklılıkları spor yapma amaçlarında da kendini göstermektedir. Genel sermaye hacimleri düşük olanların kaslarını güçlendirmek için – daha çok dış bedene yönelik- spor yaptıkları, sermaye hacimleri yüksek olanların ise, zarafet, rahatlama, güzellik, sağlık ve ruhsal denge gibi –daha çok iç bedene yönelik- amaçlarla spor yaptıkları görülmektedir.³⁰

Ekonomik sermayesi yüksek olan üst sınıf, sadece “kendilerinin” ulaşabildiği belirli mekân ve araç gereçlerle sınırlı, “sağlık” ve “estetik” merkezli spor faaliyetlerine yönelirler. Bu faaliyetleri ise tenis, golf, yoga, pilates gibi pratiklerle örneklemek mümkündür. Ekonomik sermayeden yoksun olan alt sınıf ise “fiziksel sermaye”sini geliştirmek adına “güç” odaklı sporlara yönelme eğilimi göstermektedir. Boks bilinen en yaygın örneğidir.

Halk sınıflarının bedenleriyle, bedeni öne çıkaran veya konu alan her pratikle (perhiz veya vücut bakımı, hastalıkla veya tedaviyle ilişki) kurdukları araçsal ilişki, yüksek enerji ve efor yatırımı gerektiren, ağrı ve acı veren (örn.

30 Aktaran; Murat Yüksel, “Pierre Bourdieu ve Spor Sosyolojisine Katkıları,” *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 8, (2019): 509.

boks) ve hatta bedenini kendisini tehlikeye atan sporları (motosiklet, paraşüt, akrobasi ve bir bakıma tüm dövüş sporları) seçmelerinde de kendini gösterir.³¹

Fakat alt sınıf bu pratiği sadece fiziksel sermayesini geliştirmek adına değil, fiziksel sermayesini kullanarak ekonomik sermayeye ulaşabilmek amacıyla da yapmaktadır. Bu noktada müsabakalara katılıp, kendini “görünür” hale getirerek ekonomik sermayeye ulaşabilmeyi amaçlamaktadır. Alt sınıfa üye bir birey sadece zayıf ekonomik ve kültürel sermayesinden kaynaklı değil ailesinden gelen yatkınlıkları da içselleştirdiği için “güç” odaklı spor faaliyetlerine yönelmektedir. Bu durumun en güzel örneğini; anne ve babası lise mezunu ve antrenör olan, her ikisinin de Esentepe ve Tınaztepe mahallelerinde olmak üzere spor salonu olan Taekwondo milli sporcu Enes’in (erkek, 24, beden eğitimi öğretmeni) ifadelerinden hareketle göstermek gerekirse:

Benim spora başlama nedenim anne babamın zorlamasıyla oldu. Ben işin açıkçası Taekwondo yapmayı istemiyordum. Çok basit bir empati kuralım. Seninle ben sporcuyuz ve aynı kulüpteyiz. Sen benim anne babamı antrenmana gelirsün iki saat görürsün, gidersin. Ben 24 saat boyunca görüyorum. Hani psikolojim bozuluyor artık. Küçükken yapmak istemiyordum çünkü evde bile olsan anne oğul, baba oğul ilişkisi olmadı. Her zaman antrenör çünkü ipin ucunu kaçırdığın zaman arkası gelecekti onun farkındalardı. Belli bir yaşa geldikten sonra, başarıları aldıktan sonra, saygınlığımı kazandıktan sonra anlamaya başladım. “Aaa, demek ki ben böyle yaparsam bu imkânlar benim önüme gelecek.” Belli bir süreden sonra da kendi istememezliğimden çıkıp kendi hayatımı şekillendirmek için Taekwondo’ya dört kolla sarıldım. Mesela ben hayatımda Çin’e gidemem. İmkânsız yani, şu anda bilet bile kesemem, bana pasaport vermezler. Ama spor sayesinde 15 gün Çin’e maça gittim (kişisel görüşme, 16.09.2021).

Diğer bir görüşmeci, Erciyes Üniversitesi Beden Eğitimi Öğretmenliği okumuş ve aylık kazancı 7-8 bin TL olan boks antrenörü Mustafa (erkek, 29) şöyle anlatmaktadır:

Boksa ilk önce aileden geldiği için ve bulunduğumuz ortam, şartlar biraz dövüşmeyi gerektirdiği için başladım. Bir de içimde vardı. Önümde boks yapan abilerimin milli sporcu olup kazanç elde etmesi beni cezbedti. Hem üniversiteye de rahat giriyorlardı. Benimki biraz da onlardan görerak oldu. Sonra gelecek kaygısı halini aldı (kişisel görüşme, 17.09.2021).

Annesi lise mezunu ve Almanya’da yaşamış, babası ortaokul terk ve hanelerine giren aylık kazançlarının 7-8 bin TL olarak ifade eden yüksek lisans öğrencisi Canan (kadın, 24, Muay Thai öğrenci) şöyle aktarmaktadır:

Annem çok aşırı esnek bir kadın, babamın da daha önce Taekwondo ile uğraşmış olması ve bana “Şöyle şöyle yap, bu da böyle böyle” gibi anlatabiliyor olması beni hem teşvik etti hem de ailemden bana gelen genetik bir yatkınlığım olduğunu düşünüyorum. O kadar çok spor yaptım ki o kadar çok branşla ilgilendim ki benim başka seçeneğim yoktu. İlkokuldan beri sürekli spor yapıyorsun. Bildiğim tek şey kitap okumak ve spor yapmaktı. Benim beden eğitimi öğretmeni olacağım doğuştan belli gibiydi. Bilmiyorum yani başka bir şey öğrenmedim, bununla doğmuşum. Ama maddi bir kazanç elde etmek istesem artık bu spor olmaz. Çünkü hedeflerim değişti, kendimi tanıyorum ve ne istediğimi biliyorum. Spor daima benim hayatımda olacak ama istediğim maddi özgürlüğe de spor yoluyla ulaşmam ülkemiz şartlarında imkânsız. Çünkü verilen değer, imkân çok ortada. Ben lisedeyken kulüpte oynuyorduk, 200 lira para alıyorduk. Lisedeyken 200 lira para ne acayip bir miktar. O zaman sorsalar bu soruyu “Hep spor falan yapacağım” derdim. Artık sporla ilgili bir maddi beklentim yok (kişisel görüşme, 17.09.2021).

Görüşmecilerin görüşlerinden hareketle toplumsal sınıflara bağlı olarak gerçekleştirilen spor faaliyetlerinin yatkınlık boyutunda “güç” odaklı gerçekleştirilebileceğini söylemek mümkündür. Dahası ailelerinin görece zayıf kurumsallaşmış kültürel sermayelerine rağmen, ailelerinden gelen bedenselleşmiş sermayenin yoğunluğu görüşmecileri savunma sporu yapmaya iten sebepler arasına girmiştir.

31 Bourdieu, *Ayrım Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, 312.

Babası üniversite mezunu ve zabita olarak görev yapan, annesi ortaokul mezunu olan, aylık gelirinin 4000 lira olduğunu ve ekonomik durumunun “kendi gayretiyle” “orta sınıf” olduğunu belirten Muay Thai antrenörü Alp’in (erkek, 31) ifadeleri ile desteklemek gerekirse:

Ben buranın ilçesinde yaşıyorum. Pınarbaşı’lıyım, içinden. Benim küçüklükten beri hayalimdi, dövüş filmlerini falan çok seviyordum. 18-19 yaşlarındayken oraya halk eğitim bünyesinde bir kurs açıldı. Şanslıymışım Muay Thai kursu açıldı. Ona gözüm parladı, koşarak gittim. Ailemin en ufak bir desteği yoktu, hep kaçak göçek spora gidiyordum. Destek alsam benim için çok çok daha iyi olurdu. Babam hiç istemedi, çok diktatör biriydi. Hep kendi gibi olmamı istemiştir. Mesela benim okuduğum bölüme kadar karışmıştı. Bana “Türkçe matematik oku, avukatlığa falan bak” diyordu. Ama hiç hayalimde yoktu. Kayseri’de il şampiyonasına maça gideceklerdi babama “Böyle böyle maç var, beni de gönderir misin?” diye söyledim. Babam “Yok, ne işin var. Buradaki halk eğitim kursu ile orada maç yapamazsın, alamazsın.” dedi. Bu güvenimi çok kırmıştı. Ben normalde beden eğitimi öğretmenliği mezunuyum. Kazandığım sene söylediğimde gülmüştü “O ne ki, onu niye okuyacaksın” diye (kişisel görüşme, 06.09.2021).

Lise mezunu kalıpcı ustası babasının yanı sıra kız kardeşi ile aile bütçesine katkı sağlamaya çalışan, ortalama gelirleri 3000 ila 5000 lira arasında değişen ve ekonomik durumlarını “orta sınıf” olarak tanımlayan boks antrenörü Onur’un (erkek, 25) ifadeleri şu şekildedir:

Ailem bana hiç destek olmadı çünkü tek erkek çocuktum. Ben zaten Türkiye şampiyonasında boksu bıraktım. Şu an ders falan vermeye çalışıyorum, zaten antrenörlük belgemi falan alalı da daha çok olmadı. O sebepten dolayı çok desteklemediler ama genellikle zaten eski insanların, “eski kafalı” demeyeyim ama eski kültürle büyüdükleri için çok fazla da sporu desteklemiyorlardı. Çünkü orada şey var sporcunun bir şey yapamadığını, kazanamadığını, bundan ekme parası getiremediğini düşünüyorlar. O noktada kendince haklılık payları da var. Sağ olsunlar arkamda durdukları zamanlar oldu ama teşvik konusunda da ileri bir yardımları olmadı. Ama ben spor yapmayı küçüklükten beri çok seviyorum. Farklı branşları yapmayı özellikle seviyorum. İlk amacım da zaten farklı branşlarda kendimi geliştirip bunu bir maddi kazanç haline de dönüştürmek. Zaten hani maddi kazanç ve manevi huzur vermediği sürece de bir iş yapmanın mantıklı olmadığını düşünen bir insanım. İkisini aynı seviyede götürmek gerektiğini düşünüyorum (kişisel görüşme, 21.09.2021).

Görüşmeciler zayıf ekonomik sermayelerini güçlendirmek adına çeşitli branşlarda sertifika alma yoluna gitmişlerdir. Bu da aslında sporun, bir “boş zaman” aktivesi olmadığını, belirli sermayelere sahip bireyler için tabakalaşmadaki yerlerini iyileştirmek adına “çıkış bileti” olduğunu gözler önüne sermektedir.

Çoğunluğu beden eğitimi ve öğretmenliği okuyan ya da okumuş görüşmecilere “Dışarıdan alınabilen antrenörlük sertifikaları” hakkında düşünceleri sorulduğunda şu yönde cevap vermişlerdir:

Boks antrenörü Onur’un (erkek, 25) cevabı şu şekildedir:

Bizim ülkemizde çok saçma bir durumu var. Ben beden eğitimi öğretmenliği mezunuyum. Ama dışarıdaki herhangi bir insanda o belgeyi alabiliyor ve ben bu belgeye onlar gibi para vermek zorunda kalıyorum. Ben beden eğitimi öğretmenliği mezunuyum artı bir şeyim yok. Üstelik belgeye para verip, gidip iş yerlerine “Beni işe alr mısınız” diye dilenmek zorunda kalıyorum. Şu an yeni bir sistem, temel eğitim getirdiler. Ama yine de eksiklikleri çok fazla. Bu belgelerin verilen federasyonla çalışmaları tabii ki var. Onunla ilgili bir sıkıntım yok. Federasyonlar olsun, Gençlik ve Spor Bakanlığı olsun hepsi çok iyi çalışıyorlar. Ama eksikleri olduğunu düşünüyorum. Bize artı yönde gelişme yaptıklarını düşünmüyorum. Ben dört sene okuyorum, şu anda yüksek lisans yapıyorum. Kendi mesleğimin yanında, antrenör olmamın yanında başka bir iş yapmak zorunda kalıyorum (kişisel görüşme, 21.09.2021).

Sporcuların spordaki başarıları ya da alanda bahse konu olan ekonomik ve kültürel sermaye ile elde ettikleri sosyal ve simgesel sermaye kazanımlarını şu şekilde örneklemek mümkündür. Kendi ifadeleri ile “tanışmaları” mümkün olmayan yetkin sporcularla tanışmaları, devlet büyükleri ile aynı masada yemek yeme şansına erişmeleri, yine kendi ifadeleriyle “gidip görmeleri imkânsız” olan şehir ve ülkelere gidebilmeleri, de-

receye girip madalya alabilmeleri ve bütün bu durumların hem bireye bir saygınlık kazandırması hem de kendisine ya da ailesine ait spor salonlarının “tanınır” hale gelmesidir. Görüşmecilerden örnekleyeceksek olursak:

Taekwondo milli sporcu Enes’in (erkek, 24, beden eğitimi öğretmeni) görüşleri şu yöndedir:

Şöyle söyleyeyim her insanda her ne kadar bunu inkâr etse bile isteyebileceği bir ilgi oluşuyor ona karşı. Nasıl söyleyeyim tanınmışlık oluyor. Ben yoldan geçtiğim zaman milletin arkamdan “Bak, şu çocuğun geçen maçını izledim” dediğini duyuyorum. Taekwondo sayesinde geçen hesapladım 28-29 civarı ülke gezdim. Şimdi bilet alamam ama o zaman gidiyorduk, geziyorduk, eğleniyorduk. Mesela saygınlık katıyor, Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan ile aynı masada yemek yedim (kişisel görüşme, 16.09.2021).

Muay Thai milli sporcu Selin (kadın, 22, üniversite öğrencisi) özellikle kadın olmasından kaynaklı maruz kaldığı bakışları da içerisine alarak şu ifadelerde bulunmuştur:

İlk başlarda akrabalar arasında falan “Kız çocuğunun dövüş sporunda ne işi var, gitmez” algısı vardı. Başarı arttıkça milletin görüşü daha çok değişti. Daha çok konuşmaya, daha çok bilgi almaya başladılar. Mesela şu anda benim bir branşım olmasa bir sporum olmasa benimle çok muhabbet edeceklerini sanmıyorum. Ama artık “Ne zaman müsabakalarınız” “Nasıl gidiyor”, “O son müsabakada ne yaptın” gibi onular açılıyor. Ayrıca antrenör olsun, sporcu olsun her yerde bir tanıdığım var. Bir yere gittiğim zaman “Aaa, milli sporcu, yardım edelim” diyorlar (kişisel görüşme, 16.09.2021).

Dolayısıyla bireyin sahip olduğu sermaye farklılıkları spor tercihini ve sporu yapma amacını kayda değer bir şekilde etkilemektedir. Bu durum bireyin sermaye hacmine göre değişkenlik gösterebileceği gibi sosyalleşme sürecindeki yatkinliklerden da bağımsız değildir. Bir pratik olarak spor da sermayelerin kombinasyonu ışığında bireyin yoksun olduğu sermayesini güçlendirerek hatta çoğu için bir meslek halini alarak toplumsal tabakadaki yerini korumaya ya da iyileştirmeye katkı sağlamaktadır.

3. Habitus

Habitus kavramı sosyoloji yazınında kısaca “yatkinlik, eğilim ve alışkanlık” olarak karşımıza çıksa da hangisini tam olarak karşıladığı netlik kazanamamıştır. Bourdieu’nün ‘habitus’ kavramı ne dışsal yapıları ne de içsel özellikleri dışlar. İşte bu nedenle “dışsal yapıların içselleştirilmesi” olarak “üretici” bir yapı ortaya koymaya çalışır. Habitus üretir ve öğretir; yaşam tarzımızı, pratiklerimizi, beğenilerimizi, bedenimizi. Bilinenin aksine bir “kader” değildir, değiştirilebilir. Ekonomik ve kültürel sermayenin etkin kullanımı ile başka bir habitusa sahip olunabilir. Bir habitus yoktur, birden fazla habitus vardır. Sporcu habitusu, orta sınıf habitusu, entelektüel habitusu gibi.

Bourdieu için habitusta esas olan “alışkanlık” değil “yatkinlik”tır. Yani toplumsallaştığın kültürün gerekliliklerini farkında olmadan yapabiliyor hale gelmektir. Bu duruma savunma sporları özelinde şöyle bir örnek vermek yerinde olacaktır. Müsabakaya çıktığın zaman rakibinin el ve ayak hareketlerinden nasıl bir taktik izlediğini anlayabilirsin, savunmanı ona göre gerçekleştirirsin çünkü yaptığın sporun formülasyonlarını, rakiplerin izlediği yolları tanırısın, bilirsin. Sporun, sporculuğun doğası, habitusu bunu gerektirir. Bu gerekliliğin temelinde ise doğup büyüdüğü ortamın getirdiği kendini bir başkasından koruyabilmek –dış çevreden gelebilecek yumruk, tokat, dayak gibi fiziksel bir tehditten- amacı yatmaktadır. Bu açıdan bir sosyal bilimci içinde yaşadığı toplumsal dünyayı, faillerin eylemlerini şekillendiren unsurları merak ediyorsa faillerin yatkinliklerini dikkate almalıdır. “Eğer (sosyal bilimci) insanların eylemlerini biçimlendiren yatkinlikla-

rın ne olduğunu bilirse, insanların hangi düzeyde ve ne yaptığı hakkında bir açıklama sahibi olabilir.”³² Bunun da failerin içinde bulunduğu toplumsal konumla ilişkili olduğu unutulmamalıdır.

3.1. Bulgular ve Tartışma

Habitus, bedende yaşar, bedende vücut olur. Tüketilen besinler, yapılan sporlar, tercih edilen kılık kıyafetler bedeninin imajını oluşturur, toplumsal tabakadaki konumuna dair mesaj verir. Peki habitus bunu nasıl yapar? Kişi doğduğu andan itibaren bir sınıfa aittir. O sınıfın kültürü ile büyür. Kişi farkında olmaz ama o kültür ile eğitilir. Bulduğu sınıftaki ekonomik ve kültürel sermayeler ile sermayelenir. O nedenle kişi kendini ya tenis oynarken ya da sokak arasında futbol maçı yaparken bulur. Sınıfın habitusu bunu gerektirir ve bütün bunlar kişi için gayet doğal pratiklerdir. Spor da bir pratik olarak belirli yatkınlıkları gerektiren bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Çekirdek bir ailede anne ya da babanın bu pratiği yerine getiriyor olması ya da aile özgeçmişinde spora dair kalıntıların olması çocuğa da aktarılan bir yapının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Görüşmecilerden eski Muay Thai milli sporcu Canan (kadın, 24, öğrenci) bu durumu şöyle anlatmaktadır:

Benim annem de babam da sporla ilgilenmiş insanlar. Babam profesyonel Taekwondo yapmış. Evde bayağı sertifikaları falan var. Annem uzunca bir süre Almanya’da yaşamış, orda bir kulüpte voleybol oynamış. Ebeveynlerim çok küçük yaşta yaz okuluna falan göndermeye başladılar. Belki daha ilkökula gitmiyordum bile. Öyle olunca benim spora yönelmem aslında ebeveynlerim sayesinde oldu. Onların zaten sporu tanıyor olması, sporu biliyor olması benim spora başlamamda etken (kişisel görüşme, 17.09.2021).

Taekwondo milli sporcu Enes (erkek, 24, beden eğitimi öğretmeni) ise şöyle ifade etmektedir:

Annem Taekwondo büyükler Dünya, babam da Avrupa şampiyonu. Ben doğar doğmaz sporcu doğdum diyebiliriz. Küçüklükten beri sanki herkes spor yapıyormuş gibi hissettim. Aklımda da başka savunma sporu olmadı. Annem ve babam antrenör olduğu için onların yanında gide gele, çocukken antrenman yapmasam bile Taekwondo ile bir bütündüm. Belli bir yaştan sonra Taekwondo’ya başlamam icap etti. Daha doğrusu ben başka bir branş bilmiyordum (kişisel görüşme, 16.09.2021).

Bourdieu alt ve üst sınıfların spor üzerinden bedene yüklediği farklı anlamların olduğunu dile getirir. “İşçi sınıfı bedeni ‘bir araç olarak’ görmekte ve böylece ‘güçlü’ olmayı sağlayacak eylemlerde bulunurken, üst sınıf ise sağlıklı olmak amacıyla bedeni için birtakım faaliyetlerde bulunur.”³³ Bu açıdan boks alt tabakadan insanların yapma nedeni ile üst tabakadan insanların yapma nedeni farklılık göstermektedir. Alt tabaka çevresine “Ben güçlüyüm” imajını yaptığı savunma sporu ile verirken, üst tabaka “Benim param var, sağlığım için harcıyorum” imajını yine yaptığı savunma sporu ile verebilmektedir. Dolayısıyla sınıfların spor üzerinden bedene, habitusları doğrultusunda yaklaştığını söylemek mümkündür. Milli sporcu ve Düvenönü’nde bir kulüpte kick boks antrenörü olan ve geçimini antrenörlükten sağlayarak aylık gelirinin 4000 lira olduğunu ve gelirine göre ekonomik durumunu “orta” olarak ifade eden İsmail (erkek, 27, Kick boks antrenörü) ise şunları söylemektedir:

Benim sporla tanışma olayım çok farklı. Bundan 10-12 sene falan önce benim hiç mahkemelerim bitmiyordu. Ben çok agresif bir insandım. Yani hiçbir şeyi kaldıramıyordum, durduk yere kavga eden bir tiptim. Hani bilirsiniz böyle ‘Yan baktın’ derler, gelir dövüşürler bilmem ne yaparlar. Ben de onlardandım hatta daha beterdim. Sürekli kavga ediyordum, dövüş yapıyordum. Eve sürekli şikayetler geliyordu. Üç arkadaşlık. Biri rahmetli oldu,

32 Aktaran; Çeğin, “Gündelik Hayatın Kavranışı için- Pierre Bourdieu’nün Kavramsal Repertuarının Verimlilikleri ve Sınırlılıkları,” 413.

33 Aktaran; Murat Yüksel, “Sosyal Tabakalaşma ve Spor İlişkisi: İstanbul Örneği” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012), 26.

biri cezaevinde, ben de şu an salondayım. Dedik ki ‘Biz dışarıda dövüşeceğimize gidelim bir salona. Orada kum torbası vardır, bilmem ne vardır. Gideriz orada enerjimizi atarız, dışarıda da kimseye zararımız olmaz.’ Gidip orda sinir, stres atıp ondan sonra günlük hayatımıza devam edip evimize gidecektik. Sadece dışarıda kavga etmeyecektik. Sokakta dövüştüğüm için savunma sporları yapmaya karar verdim. Aslında şöyle bizim zamanımızda hani kick boks, Muay Thai, Wushu bunlar biraz insana havalı geliyordu, farklı bir gözle bakıyorlardı. Biz üçümüz başladık ama aklımıza böyle maçlara falan çıkmak yoktu, uygulayabilen de zaten bir tek ben oldum. Ondan sonrasında maçlara çıkmaya başladım. Ama ben o salona girdikten sonra hayatım o kadar değişti ki. İşte bu arkadaş çevrem olsun ne bileyim gezip takıldığım yerler olsun (kişisel görüşme, 05.09.2021).

Görüşmeciler aynı zamanda ikamet ettikleri semtlerin de savunma sporu tercih etmelerinde etkili olduklarını ifade etmektedir. Babası devlet demir yollarında makinist, annesi ev hanımı olan, ortalama gelirleri 5000 lira olan ve ekonomik durumlarını “orta sınıf” olarak tanımlayan Muay Thai milli sporcu olan Selin (kadın, 22, öğrenci) şöyle ifade etmektedir:

Çocukluğum Eskişehir Bağları’nda geçti. Normalde ailem çok sakindir ama çocuksun illaki dışarı çıkıyorsun, müstakil bir evde oturuyorsun. Aileden görmediğin şeyi çocuklardan, arkadaşlarından görüyorsun. Böylelikle daha çok onlara yöneliyorsun, onların yaptığı şeyi yapıyorsun. Hani oradaki çocuklar bayağı aralarında falan çok fazla kavga ediyordu. Böyle olduğu içinde kick boksa, boksa, Muay Thai’ye daha çok yoğunlaşıyorsun. Normalde nazlı bir çocuktum ama orada yaşamaya başladığımızdan beri daha çok kavgacı bir yapıya sahip oldum. Şimdi Düvenönü’nün arkasında bu Kemeraltı Mahallesi olarak geçiyor, orada oturuyorum (kişisel görüşme, 16.09.2021).

Onur ise (erkek, 25, boks antrenörü) şunları söylemektedir:

Ben Yıldırım Beyazıt’da otuyorum. Eski kümbet tarafı. Çocukluğum orada geçti. 2000’den beri oradayız. Ben kendimden örnek verirsem de küçükken çok kavgacıydım. Hani bilmiyordum, çok fazla kavga ediyordum. Çünkü Türkiye’nin ya da herhangi bir ülkenin fark etmiyor. Bazı mahalleri, bazı sokakları, bazı yerleşkelerin olduğu yerler tehlikeli oluyor. Orada hayatta kalmak için insanlar kendilerini korumak zorunda kalıyor. Benim de mahalleimde aşırı derecede kavga eden arkadaş çevrem vardı. O şekilde kendimi korumaya çalıştım. Çok fazla kavga ettim ama spor yapmaya başladıktan sonra, kendimi anlamaya başladıktan sonra da mantıklı olmadığını düşündüm. Yani o şekilde de bir insan olmadım. Boksa başladıktan sonra kavga ettiğimi hatırlamıyorum (kişisel görüşme, 21.09.2021).

Görüşmecilerin ikamet ettikleri semtler, semtlerin sosyokültürel yapısı ve ailelerinin ekonomik durumu göz önüne alındığında, Kayseri’nin sosyoekonomik ve sosyokültürel seviyesinin düşük mekânları olarak nitelenebileceğimiz Eskişehir Bağları, Kemeraltı gibi semtlerin neden pilates yapanları değil de savunma sporlarında faaliyet gösterenleri bünyesinde barındırdığını anlamak da kolaylaşacaktır.

Wacquant’a göre “Bir spor salonu, yerin doğasına aşına olsa bile bir dış gözlemciye kendini hemen göstermeyen işlevler ve temsiller yüklenen karmaşık ve çok anlamlı bir kurumdur. Oysa yüzeyde, bir boks salonundan daha sıradan ve daha aşikâr ne olabilir?”³⁴ Tıpkı diğer toplumsal mekânlar gibi bireylere hareket alanı sağlayan, pratiklerini gerçekleştirmeleri noktasında yardımcı olan alanın bir parçasıdır.

Boks antrenörü Can’ın (erkek, 23) ifadeleri şu yöndedir:

Ben Kayseri’nin öyle çok da düzgün olmayan bir lisesinde okudum. Kayseri Endüstri Meslek Lisesi’nde okudum. Çevremdeki bütün arkadaşlarım sigara da içiyorlardı, başka şeylerde içiyorlardı ben onlarla arkadaşlık etmeme rağmen onu kullanmak asla aklıma bile gelmedi çünkü bu işe karşı bir sürü sorumluluğum vardı. Salon bütün bunlardan sizi soyutluyor (kişisel görüşme, 16.09.2021).

Muay Thai milli sporcu ve öğrenci olan Selin’in (kadın, 22) ifadeleri:

34 Loïc Wacquant, *Ruh ve Beden Acemi Bir Boksörün Defterleri*, çev. N. Ökten. (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2012), 28.

Ben salona gittiğimden beri, orada enerjimi harcadığımdan beri dışarıdaki kavga hayatım tamamen bitti. Spora başladığımda da sadece bir kere kavga ettim o da çok fazla tetiklediği için. Ondan sonra hiç olmadı. Dışarıya karşı bir yönelme olmadı, aklım hep spordaydı. Salona genelde de çok şey sporcular geliyor. Kendine çok kızgın, her şeye kızabilen. Ama onlar da dışarıya çok tetiklerse o zaman kavga edebiliyorlar. Bir de spor ahlakı falan geliştiği için daha çok ‘maçta kendini göster’ anlayışı oluyor. Dışarıda gösterdiğin gücün hiçbir önemi yok. Salon insanı en azından dışarıdan soyutluyor. Daha çok spora, maçlara, müsabakalara hazırlıyor (kişisel görüşme, 16.09.2021).

Dolayısıyla salon bireylere özellikle alt sınıfta bulunan bireylere misyon yükleyen alanın parçalarından bir tanesidir. Mücadeleye başlayabilmenin, habitusundan bir “kaçış” sağlayabilmenin yolu burada toplum-sallaşmaya devam etmekle, sporcu habitusu kazanmakla mümkün olabilmektedir. Salon aynı zamanda –ve hepsinden önemlisi- bir hayal makinesidir; şöhret, başarı ve tabii ki para hayalleri.³⁵

Alt sınıf sahip olduğu ekonomik ve kültürel sermaye ve tarihsel bilinçten ötürü “güç” odaklı bir spor anlayışına sahip olmuştur. Özellikle boks bu anlayışın resmi bir göstergesi haline gelmiştir. Bir spor salonuna dahi gerek kalmadan sokakta idman yaparak, dövüşerek, maddi yük getirisi minimum düzeyde olan spor eşyaları –şort, atlet, eldiven- kullanılarak gerçekleştirilebilen, boks alt sınıfların üst sınıflara ulaşma aracı olmuştur. Bunu ise müsabakalara katılarak “kendini tanıtmaya” amacıyla yapar hale gelmiştir. Temsilcisi ise tüm dünyaya nam salmış Muhammed Ali olmuştur. Bütün bunlar çalışma açısından şöyle bir soruyu akla getirmektedir: Savunma sporlarını yapan insanlar gerçekten alt sınıfa ait bireylerden mi oluşmaktadır? Görüşmecilerden babası bir fabrikada işçi, annesi ev hanımı olan milli sporcu Metin (erkek, 23, boks, öğrenci) şöyle anlatmaktadır:

Boksu aslında ‘varoş sporu’ diye tabir edebilirim. Bu güzelde bir cümle. Ben duyduğumda çok hoşuma gidiyor. Boks kesinlikle ‘varoş sporu.’ Kesinlikle bu işi yapanlar benim gibi dar gelirli ailelerin çocukları. Daha çok fiziksel yıpranma görünüyor bizde (kişisel görüşme, 16.09.2021).

Boks antrenörü Onur (erkek, 25) şu şekilde aktarmıştır:

Mike Tyson ya da boks hayatına profesyonel olarak devam edip çok üstün başarılar yaşamış, şu anda hâlâ başarılar kazanan insanların geçmişini okuduğumuzda gelir seviyesi düşük, kavgacı, uyuşturucunun ya da herhangi bir zararlı maddenin olduğu mahallerden çıktığını söyleyebiliriz. Kendini korumak için insanlar bir şeylere sarılma gereği duyuyor. Bu da spor olduğu zaman bunu profesyonelliğe dökmeye başladığı zaman insanlar başarı kazanabiliyor. Aslında bunu söyleyebiliriz çünkü bana göre bu bir nebze yanlış sayılmaz. Bilimsel boyutu nedir onu daha detaylı araştırmak gerekir. O farklı bir boyutuna girer ama bir ekonomik durum, mahalle kültürü ya da bizim toplumsal kültür bakımından baktığımızda aslında gelir seviyesi düşük ve daha kavgacı mahallerde çocukların bu spora yöneldiğini düşünebiliriz (kişisel görüşme, 21.09.2021).

Muay Thai milli sporcusu olan ve aynı zamanda öğrencilik hayatına devam eden Selin (kadın, 22) şu şekilde ifade etmektedir:

İyi gelirli bir ailede doğmuş bir çocuk, hep apartmanlarda yaşamış, böyle hiç dağa taşa çıkmamış yani ağaca çıkmamış, kasları gelişmemiş olduğu için bu sporda çok fazla yol katetmiyor. Ama düşük gelirli bir ailede yaşayan çocuk hani o kadar şey yaşamış görmüş ki hep sokakta oyun oynamış, kasları falan gelişmiş. Böyle olduğu için, bir şeyleri gördüğü için daha çok kick boksa, boksa, Muay Thai’ye yoğunlaşıyor (kişisel görüşme, 16.09.2021).

Muay Thai milli sporculuğu yapmış fakat şu anda hamak yogası eğitmenliği yapan Canan’ın (kadın, 24) ifadeleri:

İnsanlar bireysel olarak ‘Hep para güçtür, iş sahibi olmak güçtür’ anlayışına sahiptir. Fakat alt kesim dediğin yerde para olmayınca insanlar gücünü başka yerde ifade etmek isterler. Alt kesimdeki insanların bizim ‘keko’ diye

35 Wacquant, *Ruh ve Beden Acemi Bir Boksörün Defterleri*, 247.

tabir ettiğimiz insanların bu tip sporlara yönelmesinin sebebi bence güç gösterisini başka şekilde yapamıyor olmaları. Yani fiziksel olarak güçlü görünmesi onun dışarıya güçlü mesajını vermesini sağlıyor. Çünkü ben de bu spora başladığım da çok da ‘vov’ bir düzeyde değildim ve birlikte zaman geçirdiğim insanlarda tabir yerindeyse alt kesimden. Evet alt kesimde başlıyor ama bu sporu çok profesyonel yapabilmek için de ciddi anlamda üst kesimden olmak gerekiyor. Alt kesimin başlayıp bunu çok ileri lecele taşıması için ciddi anlamda üstün bir yetenek yani psikolojik, fizyolojik ve bilişsel olarak ‘vov’ bir düzeyde olması gerekiyor ki alt kesimden çıkan birey bunu profesyonel hale getirsin, daha üst tarafa çıksın. Bu da çok mümkün olmuyor. Bu spor, bu branş üst kesimdekilerin ilgisini çekti ama alttan üstte doğru yayıldığını düşünüyorum (kişisel görüşme, 17.09.2021).

Muay Thai milli sporcusu olan ve yakın zamanda çapraz bağlarından ameliyat olarak ikinci bir iş olarak yaptığı güvenlik görevliliğini bırakmak zorunda kalan antrenör Alp (erkek, 31) şöyle ifade etmektedir:

Salona gelenlerin gelir durumlarından da bunu anlayabilirsiniz zaten, çok iyi değil. Zaten bunu gelir durumu iyi olanlar başta yapamazdı ki. Şimdi tamamen tersine döndü. Katıldığım zamanki Türkiye şampiyonasında minimum altı yedi tane kafa adam olurdu. Hepsi Türkiye şampiyonu, sağlam sporcu. Hani ben cebime gelir beklemiyordum sırf sevdiğim için dövüşüyordum ama cebimden para gidecekse ben oraya niye katılayım ki. Yurt dışında böyle değil. Mesela dövüştüğüm çoğu adam şu an dünya standartlarında dövüşüyor. Adamların tek işi spor sadece aylık alıyor. Ben güvenlik olarak da çalışıyorum. Ben gece çalışıyordum; maçları, organizatörü haftalık iznime getiriyordum. Söylüyorum organizatöre ‘Maç günü tartılsam olur mu? Bir gün önce izin almam sorun olur mu?’ diye. ‘Tamam, kardeşim’ diyordu. Ben biniyordum, maç günü sabah gidiyordum tartılıyordum, dövüşüyordum, binip geliyordum. Ertesi gün iş başı (kişisel görüşme, 06.09.2021).

Görüşmeciler, alt sınıfta kendisine yer bulmuş insanların savunma sporu yaptıklarını düşünmektedir. Çünkü o sınıf habitusunun gerekliliklerinin bu sporda faaliyette bulunmalarına olanak tanıdığına inanmaktadırlar. Ekonomik sermayeye yeterli düzeyde sahip olamamaları, yaşadıkları semtin doğası bireyin kendisini korumaya almasına ve o habitustan “kurtulup” savunma sporu aracılığıyla başka bir habitusa “kaçış” sağlamasına kaynaklık etmektedir. Bunun yanı sıra savunma sporlarının günümüzde alt sınıflardan üst sınıflara doğru yayıldığını düşünmektedirler.

Görüşmecilerin görüşlerinden hareketle savunma sporlarında faaliyet gösterenlerin özellikle alt sınıfa ait bireylerden oluştuğunu söylemekte sakınca yoktur. Fakat günümüzde üst sınıf bu sporları neden yapar hale gelmiştir? Bu sorunun cevabını özellikle bir salonda sürekli olarak çalışan ya da özel ders veren antrenör görüşmeciler şu şekilde cevaplamaktadır:

Boks antrenörü Mustafa'nın (erkek, 29) soruya yönelik cevabı şu şekildedir:

Bu spor alt kesimle başlıyor çünkü kimse atıyorum zengin çocuğunu bir merdiven altı salonuna gönderir mi? Bir de böyle yerlerden çıkıyor bu sporcular hani köhne spor salonlarından çıkıyor. Onlar çocuğunu oraya gönderip ne bileyim beş altı yıl dayak yedirip sonra maçlara çıkarıp onları şampiyon yaptırmaz, dayanamaz. Bir de çocuk da istemez. ‘Ne gerek var’ der. Çünkü bir yaşam mücadelesi olacak ki o acıya o bir sürü sıkıntıya katlanabilesin. Zenginlerin yani sporun üst tabakaya çıkmasının sebebi de sağlık. Hem kısa sürede kilo verdiriyor hem vücutta sıklık yaratıyor. Kick boksun, boksun vücuda çok büyük etkisi olduğu, yoğun bir kardiyo olduğu için sanatçıların hepsi yapıyor. Bizim salona doçenti, doktoru, profesörü, fabrikası olan aklınıza gelen yüksek seviyedeki her kesim geliyor. Tabi bunu yaptıran kesim de genelde alt tabaka (kişisel görüşme, 17.09.2021).

Talas'ta bir spor salonunda Muay Thai antrenörlüğü yapan Alp (erkek, 31) şöyle aktarmaktadır:

Bu iki sene boyunca kesinlikle artık zengin sporu oldu. Şimdi en son Nisan'da olacak turnuvaya katılma şartında 1700 lira para yatırma işi var. Sporcu başı gidecek 1700 lira para yatıracak. Önceden böyle değildi. Kayseri'de mesela şampiyon oluyordun, harcırahını veriyordun gidince istediğin yerde kalıyordun. Güzel gidip maçını yapıp geliyordun. Şampiyon olunca 300-500 neyse artık yol harcırahında çıkıyordu. Tamam, çok kârlı değildi ama cebinden bir şey çıkmıyordu. Şimdi direkt cebinden 1700 lira para vereceksin, öyle maça gir-

me hakkın var. Bireysel biz kendimiz karşılıyoruz, sponsor bulan sponsor karşılıyor ama yine de zengin işine döndü yani. Şimdi lisede okuyan hangi çocuğun ailesi 1700 lira verebilir, kaç kişi verebilir. 10 kişiden size kaç kişi verebilir (kişisel görüşme, 06.09.2021).

Görüşmecilerin ifadelerinden hareketle savunma sporları alt sınıfa özgü bir pratik olarak ortaya çıksa da özellikle 21. yüzyılda üst sınıfında yapar hale geldiği bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat her iki sınıfın bu sporu yapma amacı farklılık göstermektedir. Alt sınıf “güç” odaklı ve bulunduğu habitustan bir “kaçış” olarak savunma sporu yaparken, üst sınıf daha çok “sağlık” amacıyla bu sporu yapmayı tercih etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırmanın hareket noktasını, “Alt sınıfta sosyalleşmiş bir kişinin sporu bulunduğu tabakadan bir kaçış olarak görmesi ve faaliyette bulunduğu spor branşına bakışı” oluşturmuştur. Bu noktada Pierre Bourdieu’nün tabakalaşma görüşlerinin yansımaları, Kayseri özelinde farklı savunma sporu icra eden amatör sporculardan hareketle derinlemesine bir şekilde analiz edilmiştir. Çalışmanın sacayağını ise: “Toplumsal tabakalaşma ve spor ilişkisini, Bourdieu’nün alan, habitus ve sermaye kavramları üzerinden Kayseri’deki amatör olarak savunma sporu branşlarında faaliyet gösteren sporcular üzerinden anlamaya çalışmak” oluşturmuştur. Bu noktada; alan, habitus ve sermaye kavramları kısaca açıklanmış ve Kayseri’de amatör olarak savunma sporu branşlarında faaliyet gösteren sporcularla yapılan görüşmelerle kavramlar desteklenmiştir.

Çalışmanın konusu ve amacı bakımından bireyler ya da gruplar toplumsal hayattaki konumlarını korumak ya da iyileştirmek adına bu sermayeleri spor aracılığıyla etkin hale getirmişlerdir. Kişinin sahip olduğu sermayeler spor tercihini belirlemesinin yanı sıra spor yapma amaçlarını da etkiler hale gelmiştir. Görüşmecilerin ifadelerinden hareketle şöyle bir tespit yapmak mümkündür. Üst sınıf “sağlık” ve “estetik” merkezli, ekonomik sermaye sahipliği gerektirecek tenis, golf, yoga, pilates gibi pratiklere, alt sınıf ise ekonomik sermayeye ulaşabilmek adına ortaya koyabileceği tek şeyi olan “fiziksel sermaye”si ile boks gibi “güç” odaklı sporlara yönelme eğilimindedir. Bunu ise müsabakalara katılıp, kendini “görünür” hale getirerek yapmaktadır.

Görüşmeciler zayıf ekonomik sermayelerini güçlendirmek adına çeşitli branşlarda sertifika alma yoluna gitmişlerdir. Bu da aslında sporun, bir “boş zaman” aktivesi olmadığını, belirli sermayelere sahip bireyler için tabakalaşmadaki yerlerini iyileştirmek adına “çıkış bileti” olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu noktada sporcuların başarı elde etmelerine rağmen ülkemizde halen milli sporcu kimliklerinden sıyrılamamaları önem arz etmektedir. Çünkü sporcuların çıkış bileti olarak gördükleri savunma sporu, Amerika’da özellikle profesyonel boks anlamında bir sektör olabilmişken ülkemizde bir sektör haline gelememiştir. Bu da sporcuları faaliyette buldukları sporla bağlantılı herhangi bir iş fırsatı yakalayabilme çabasına itmektir. Bu fırsatlar da özel hareketçi olabilme, devlet büyüklerinin yakın korumalığı gibi “iş”ler halinde karşımıza çıkmaktadır ki 2018 yılında büyükler Dünya Muay Thai şampiyonu olan Kayserili sporcu Ali Doğan bunun güzel örneklerindedir. Dolayısıyla sporcular ancak bu iş fırsatları ile elde ettikleri gelirler doğrultusunda hayalini kurdukları spor salonunu açabilecek ekonomik, sosyal ve simgesel sermayeye sahip olabilmekte, dahası bu sporcular katıldıkları müsabakalar aracılığıyla görmeleri mümkün olmayan şehir veya ülkeleri görebilme, buralarda tatil yapabileme şansına erişebilmektedirler.

Sporcuların kendilerinin ve ailelerinin sahip oldukları ekonomik ve kültürel sermayenin sosyal ve simgesel sermayedeki yansımaları ise; kendi ifadeleri ile “tanışmaları” mümkün olmayan yetkin sporcularla tanışmaları, yine kendi ifadeleriyle “gidip görmeleri imkânsız” olan şehir ve ülkelere gidebilmeleri, dereceye girip madalya alabilmeleri ve bütün bu durumların hem bireyin bir saygınlık kazanması hem de kendisine ya da ailesine ait spor salonlarının “tanınır” hale gelmesi şeklinde olmuştur. Dolayısıyla bireyin sahip olduğu sermaye farklılıkları spor tercihini ve sporu yapma amacını kayda değer bir şekilde etkilemiştir. Bu durum bireyin sermaye hacmine göre değişkenlik gösterebileceği gibi sosyalleşme sürecindeki yatkınlıklardan da bağımsız olmamıştır. Bu anlamda farklı sınıf habituslarının beğenileri; pratikleri şekillendiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir pratik olarak spor da sermayelerin kombinasyonu ışığında bireyin yoksun olduğu sermayesini güçlendirerek hatta çoğu için bir meslek halini alarak toplumsal tabakadaki yerini korumaya ya da iyileştirmeye katkı sağlamıştır. Son olarak görüşmecilerin ikamet ettikleri semtler, semtlerin sosyokültürel yapısı ve ailelerinin ekonomik durumu bir savunma sporunda faaliyette bulunmalarında etkili olmuştur. Bu beğenilerin ve pratiklerin yansıması olarak bedende görünür hale gelen habitus, “ayrıştırıcı” Bourdieu’nün ifadesi ile “sınıflandırıcı” bir niteliğe sahip olmaktadır. Günümüzün sınıflandırıcı unsuru olarak da bir pratik olan “spor” karşımıza çıkmaktadır. Spor, bireylerin habitusuna göre pratikte buldukları eylemler dizisi olarak tanımladığımız da savunma sporunun da sosyal sınıflar açısından yapılaş amacı, taşıdığı anlam farklılık göstermektedir. Savunma sporlarının, habitusları ve habituslarından kaynaklı sahip oldukları sermayeler açısından alt sınıfta konumlananlar tarafından icra edildiği kabul edilmektedir. Bu anlamda savunma sporunu alt sınıflar, ekonomik sermaye zayıflığından ötürü güçlerini gösterebilecekleri bir alan, dahası buldukları habitustan bir “kaçış” aracı olarak görmektedirler. Bu kaçış ise ülkemizde buldukları konumdan tamamen uzaklaşabilmek olarak değil spor aracılığıyla işsizliği önleyebilmek şeklindedir. Dolayısıyla sporcular amatör sporcu olmaktan kurtulup profesyonel sporcu niteliğine bürünmemektedir. Ama spor aracılığıyla bir iş fırsatı yakalayabilme umudunun halen diri olması o kaçışın mümkünliğini de geçerli kılmaktadır. Alt sınıf ile “teması” bulunmayan üst sınıf ise çağımızın hızlı ve “kullan at” yaşantısından ötürü hızlı kilo verme ve vücut şekillendirme amacıyla savunma sporuna yönelir hale gelmiştir. Bu anlamda spor, bireylerin habitusları aracılığıyla şekillenen bir beğeni unsuru, bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Bourdieu, Pierre. *Ayırım Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. Çeviren: D. Fırat ve G. Berkkurt, Ankara: Heretik Yayınları, 2015.
- Bourdieu, Pierre. *Sosyoloji Meseleleri*. Çeviren: F. Öztürk, B. Uçar, M. Gültekin ve A. Sümer, Ankara: Heretik Yayınları, 2016.
- Bourdieu, Pierre. *Televizyon Üzerine*. Çeviren: T. Ilgaz, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Çeğin, Güney. “Gündelik Hayatın Kavranışı için- Pierre Bourdieu’nün Kavramsal Repertuarının Verimlilikleri ve Sınırlılıkları” *Gündelik Hayat Sosyolojisi Temalar, Sorunsallar ve Güzergâhlar* içinde, ed. Ali Esgin & Güney Çeğin, 405-430. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2018.
- Durham, Richard. *En Büyük Benim! Muhammed Ali Hayat Hikâyesi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002.
- Kaya, Barışcan. “Beğeni Tercihleri Üzerinden Kültürel ve Sınıfsal Farklılıklara Pierre Bourdieu Perspektifinden Bakmak: Denizli Kentinde Orta Sınıflarda Kültürel Farklılıkların Yansımaları.” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2018.
- Layder, Derek. *Sosyal Teoriye Giriş*. Çeviren: Ü. Tatlıcan, İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- Palabıyık, Âdem. “Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Üzerine,” *Liberal Düşünce* 16, (2011): 121-141.
- Swartz, David. *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi*. Çeviren: E. Gen, İstanbul: İletişim Yayınları,

2018.

Talimciler, Ahmet. *Sporun Sosyolojisi Sosyolojinin Sporuna*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2010.

TRT Belgesel. "Ve Sonra: 6. Bölüm Boğaz'ın Boğası" Erişim Tarihi: 14.10.2021. https://www.youtube.com/watch?v=lrrgLJPY_S4

Wacquant, Loïc. *Ruh ve Beden Acemi Bir Boksörün Defterleri*. Çeviren: N. Ökten, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2012.

Yüksel, Murat. "Pierre Bourdieu ve Spor Sosyolojisine Katkıları," *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 8, (2019): 495-515.

Yüksel, Murat. "Sosyal Tabakalaşma ve Spor İlişkisi: İstanbul Örneği." Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2012.

Ek 1

ADI	CİNSİYETİ	MESLEĞİ	BRANŞI	EĞİTİM	YAŞ
Alp	Erkek	Antrenör	Muay Thai	Lisans	31
Can	Erkek	Antrenör	Boks	Lisans	23
Canan	Kadın	Öğrenci/Eski Milli Sporcu	Muay Thai	Yüksek Lisans	24
Enes	Erkek	Beden Eğitimi Öğretmeni/ Milli Sporcu	Taekwondo	Yüksek Lisans	24
İsmail	Erkek	Antrenör/Milli Sporcu	Kick boks	Lisans	27
Metin	Erkek	Öğrenci/Milli Sporcu	Boks	Lisans	23
Mustafa	Erkek	Antrenör	Boks	Lisans	29
Onur	Erkek	Antrenör/ Öğrenci	Boks	Yüksek Lisans	25
Selin	Kadın	Öğrenci/Milli Sporcu	Muay Thai	Lisans	22
*Sinan	Erkek	Antrenör	Muay Thai	Lisans	25
*Umut	Erkek	Antrenör	Boks	Lisans	30
*Yasin	Erkek	Antrenör	Muay Thai	Lise	47

*Çalışmanın konu ve amacına uygun çarpıcı veri elde edilemediği düşünüldükçe görüşmelerden faydalanılmamıştır.

Ek 2

Odak Araştırma Sorusu:

Amatör olarak bir savunma sporu icra eden bir sporcunun spor aracılığıyla toplumsal tabakalaşma sistemindeki konumuna bakış açısı nasıldır?

Araştırma Soruları

1. Toplumsal bir kurum olarak kabul edilen spor, alan özelliğini nasıl kazanmıştır?

- 1.1. Savunma sporu ile nasıl tanıştınız?
- 1.2. Sporda amatör ve profesyonel sporcu ayrımını branşınız özelinde nasıl açıklarsınız?
- 1.3. Geçiminizi faaliyette bulunduğunuz branş üzerinden nasıl sağlamaktasınız?
- 1.4. Spor salonu açmaya ve o alana sahip olanlar ile rekabete yaklaşımınız nasıldır?

2. Sporcular faaliyette bulunduğu amatör savunma sporunu nasıl işler hale getirmektedir?

- 2.1. Sizin ve ailenizin ekonomik ve eğitsel niteliklerinizi nasıl tanımlarsınız? (Eğitim durumu, meslek, ikamet edilen semt, maddi kazanç gibi)
- 2.2. Sizin ve ailenizin ekonomik ve eğitsel niteliklerinizle faaliyette bulunduğunuz branşın bir ilişkisi olup olmadığına dair görüşleriniz nelerdir?
- 2.3. Bu alanda milli sporcu olmak ve çeşitli sertifikalara sahip olmak ne anlam ifade etmektedir?
- 2.4. Faaliyette bulunduğunuz branşın size ekonomik, sosyal, kültürel katkıları neler olmuştur?

3. Sporcuların fiziksel, kültürel ve ekonomik nitelikleri faaliyette buldukları sporu nasıl belirlemektedir?

- 3.1. “Güçlü” olmak sizin için ne anlam ifade etmektedir?
- 3.2. Savunma sporunun genetik bir yatkınlık boyutu olduğuna dair görüşleriniz nelerdir?
- 3.3. Savunma sporlarını yapan insanları sınıfsal olarak nasıl değerlendirirsiniz?
- 3.4. Faaliyette bulunduğunuz spor sizin toplumsal konumuzu belirlemede nasıl bir role sahip olduğunu düşünüyorsunuz?